

Was alreede de algemeene dood aanwezig, zoodra de samenhang der verschillende stelsels, waaruit ons organisme opgebouwd is, verbroken wordt, elk bijzonder deel blijft toch nog, nadat het geheel reeds te niet is gegaan, zijn eigen bijzonder agonie uitlechten.

Het uiterst ingewikkeld gebouwde organisme van het mensche-lijk lichaam kan (Pawlow) alleen dan op den duur voortbestaan, wanneer de samenstellende deelen, onderling, en met de omgeving, in evenwicht zijn, in biologischen zin. Bij den natuurlijke dood zijn het uitgangspunt hiervan (naar Ribbert) de hersenen, die door ouderdoms-atrophie het opgeven moeten; de gangliëncellen werden gestaag kleiner; er hoopten zich pigmentkorrels in op, ook al werd het hart ten slotte in zijn zwakte de naaste en terminale aanleiding tot het sterven.

Hier nu vraagt Schorr onze aandacht. Ik trof nergens de thanatologie zoo uitvoerig behandeld aan als bij dezen: de leer van den dood, zijn dynamiek en statiek. Schorr klaagt, met anderen, dat de thanatologie nog zoo bitter weinig heeft gedaan, om ons de genese van den dood, van het sterven, de wording, het gebeuren in feite te verklaren. De vraag naar de doodsoorzaken wordt, algemeen gebruikelijk, zuiver formeel opgelost, waarbij de oorspronkelijke ziekte en de complicaties daarvan, welke zich hebben voorgedaan, meestal als doodsoorzaak opgegeven worden.

Dit is onjuist en men moet zich zelf deze vraag voorleggen: wat zou ik bij dit individu gevonden hebben, wanneer ik het, imaginair, één dag, twee dagen, een week of nog vroeger vóór zijn dood had kunnen seceeren?

Telkens weer treft het bij de sectietafel, dat, wat als eigenlijke doodsoorzaak wordt aangemerkt, toch reeds veel vroeger aantoonbaar zou zijn geweest, terwijl het individu toch nog daarna tot zijn laatsten adamsnik heeft verder geleefd.

Ik herinner me hierover een diepgaand gesprek met Bosscha (den vroegeren Geneesheer-Directeur van het Algemeen Ziekenhuis in Utrecht) in den tijd, dat ik, als doctorandus in de medicijnen, zoo goed en zoo kwaad als het ging, in den vorigen mobilisatietijd den patholoog-anatoom-prosector onder de wapenen, Van Rijssel, verving, ten overstaan van een door mij geseceerd lijk (één van Bosscha's zieken, gestorven aan een embolus).

Toen reeds puzzelden mij de vragen, waarover Schorr zoo uitvoerig spreekt; niet het minst onder invloed van de vele gesprekken, welke ik mocht hebben met den altijd met mij theologiseeren den klinicus-patholoog-anatoom Talma.

De heele zaak is niet zoo eenvoudig. De kloof tusschen de kliniek